

Van zwijn dat gewas aanvreet tot das die het spoor lamlegt: hoe gaan we om met steeds meer wilde dieren?

Onderzoekers Ine Dorresteyn, Joris Cromsigt en Gerard Schouten doen een looptest om te kijken of hun wildcamera goed gepositioneerd is. Niet op de foto: Martin Drenthen. © Angeliek de Jonge

Terwijl het aantal soorten in Nederland en daarbuiten hard afneemt, doen grote zoogdieren als hert, das of wolf het tegen de trend in opvallend goed. Met leuke ervaringen (spontane ontmoetingen) en minder vrolijke gevolgen (zoals schade aan gewassen of vee). Hoe kunnen mens en dier weer hand in hand gaan leven?

Er was een dag, nog maar enkele decennia geleden, dat wilde dieren en de mens elkaar zelden tegenkwamen. Jagers grepen in als een diersoort te talrijk werd en verder moest er vooral worden beschermd wat er nog was. „Maar we zien dat de populaties van in het wild levende dieren enorm zijn toegenomen in de afgelopen jaren. Wilde zwijnen bijvoorbeeld, of de wolf die is teruggekeerd naar Nederland, de bever die er weer is doordat hij is uitgezet en zich zo weer heeft verspreid”, zegt Ine Dorresteyn van Universiteit Utrecht. „Dat vraagt om een andere manier van kijken naar natuurbeheer.”

Daar komt nog bij dat de opvattingen daarover aan het veranderen zijn. „Dat de jacht steeds controversiëler is bijvoorbeeld”, zegt Martin Drenthen van Radboud Universiteit Nijmegen. „Dat steeds meer mensen zeggen dat ze van mening zijn dat die dieren een kans moeten krijgen in Nederland. Tegelijkertijd verandert wetgeving; Europa zet duidelijk in op terugkeer van biodiversiteit. Alles schuift en verandert.”

Een hert zien en vogelgeluiden horen

Ondertussen komen mens en dier elkaar steeds vaker tegen, met positieve en negatieve gevolgen. „We weten bijvoorbeeld dat natuur heel erg belangrijk is voor onze gezondheid”, zegt Joris Cromsigt van de Swedish University of Agricultural Sciences. „Al worden berekeningen van de toegevoegde waarde van het zien van een hert en het horen van vogelgeluiden nauwelijks meegenomen. We weten intussen heel goed dat die er is.”

Maar botsingen zijn er door het oprukkende wild ook steeds vaker in Nederland: zwijnen die gewassen aanvreten, dassen die het spoor lam leggen, bevers die rivierdijken ondergraven: ze halen geregeld het nieuws.

Een das was 25 jaar geleden nog bedreigd, maar heeft zich inmiddels wijd verspreid. © edevansuk

Het is precies waar een groep wetenschappers en maatschappelijke organisaties nu grootschalig onderzoek naar gaat doen. Daarbij moet de mens als onderdeel van de natuur worden gezien, menen de onderzoekers, die behalve uit Utrecht, Nijmegen en Zweden ook van Fontys Hogeschool in Eindhoven komen. Dorresteijn: „Traditioneel gezien werd de mens in de natuurwetenschappen als een externe factor gezien, een die impact heeft op de natuur. In de sociale wetenschap werd naar de natuur gekeken als iets wat ten dienste staat van de mens om in ons levensonderhoud te voorzien.”

We praten over mens en natuur als twee losse dingen. Terwijl die dieren door hetzelfde landschap lopen waarin wij ook leven

Martin Drenthen, Radboud Universiteit Nijmegen

Drenthen: „We praten vaak nog over natuur als iets waar je in het weekend naartoe gaat om te wandelen. En zelfs als je de natuur wilt beschermen, zie je mens en natuur nog steeds als twee losse dingen. Terwijl die dieren door hetzelfde landschap lopen waarin wij ook leven.

Daarom zeggen we dat je beide veel meer in onderlinge samenhang moet zien, ook omdat er voortdurend interacties zijn. Soms zelfs als we het helemaal niet in de gaten hebben.”

Lekker hapje

Zo vluchtten wilde zwijnen diep het bos in toen opeens hordes recreanten de natuur in trokken tijdens de corona-lockdowns. Gevolg: ze bleken onvindbaar voor jagers. Op nieuwe gewassen komen soms onvoorzien dieren af, die daarin een lekker hapje zien. Nieuwe fietspaden blijken voor hen soms een lekkere plek om op te zonnen. „De inrichting van ons landschap, onze woonwijken, ons gedrag: alles wat wij doen heeft impact op die andere soorten”, zegt Cromsigt. „En wij willen bestuderen hoe mensen en dieren op elkaars gedrag reageren en wat we daarmee kunnen in het wildbeheer.”

Een edelhert op de Veluwe. © ANP

Want samenleven vraagt aanpassing van gedrag door mens en dier, menen de onderzoekers. Dat is overigens geen nieuw inzicht, maar een noodzaak die de afgelopen jaren in de praktijk werd gezien. Cromsigt: „Doordat natuurorganisaties en terreineigenaren tegen grenzen aanliepen. Bijvoorbeeld als het ging om edelherten. Dan had de ene organisatie een laissez faire beleid en het naburige terrein met bijvoorbeeld een sterke bosbouwproductie of een beleid dat juist gericht was op beheer.”

En de herten liepen gewoon heen en weer, stelt Cromsigt. „Aan tafel ging het over aantallen herten; gaan we 500 of 100 edelherten accepteren? Maar toen was al duidelijk dat de onderlinge discussie ook veel meer moest gaan over de verschillen in beheer, en dus menselijk gedrag, tussen terreinen en effecten op het gedrag van de dieren.”

„Dat is tot nu toe altijd snel de gedachte geweest; dat er verband is tussen aantal dieren en overlast”, weet Drenthen. „Is er veel vraatschade of zijn er veel verkeersongelukken door wilde zwijnen? Dan moet het aantal naar beneden. Maar het is maar helemaal de vraag of dat helpt, want het hangt er maar helemaal van af hoe de resterende dieren zich gedragen. Dus zaak is veel meer te focussen op dat gedrag en de rol die mensen daar in spelen.”

Gedoe met dassen

Sturen op gedrag van mens én dier is dus het streven. „Laatst hadden we dat gedoe met die dassen die zich in een spoortalud hadden ingegraven. Maar als er nou in een vroeg stadium naast dat talud een heel aantrekkelijke plek was gemaakt, dan waren die dassen daar nooit gaan zitten”, zegt Drenthen. „En het leuke was dan geweest: zo houd je andere dassen buiten, want ze zijn territoriaal. Als je je verdiept in het gedrag van zo’n dier, dan kun je dat beïnvloeden. En daar zijn ontelbaar veel voorbeelden van.”

Technologie willen we gaan gebruiken om conflicten te vermijden en gedrag te beïnvloeden en om positieve ervaringen met wilde dieren met elkaar te delen

Gerard Schouten, Fontys Hogeschool Tilburg

Hij noemt een bepaald soort maïs waar dassen nogal dol op blijken te zijn en waardoor ze soms flinke schade veroorzaken. „Op het moment dat je daar een klein hoekje van je veld mee inzaait, gaan ze daar naartoe en laten ze de rest van je veld met rust. Je beïnvloedt hun gedrag en voorkomt conflict.”

Ook technologie moet daarbij gaan helpen. „Als onderzoeksinstrument, om bijvoorbeeld met zendertjes of camera’s vast te stellen waar dieren zijn, of waar mensen zich bevinden”, zegt Gerard Schouten van Fontys Hogeschool. „Maar je kunt ook denken aan apps, om mensen van informatie te voorzien, waardoor ze hun gedrag kunnen aanpassen. Of dat er apparaatjes zijn die geluid maken en dieren op sommige plekken of momenten verjagen. Die technologie willen we uiteindelijk gaan gebruiken om conflicten te vermijden en gedrag te beïnvloeden en om positieve ervaringen met wilde dieren met elkaar te delen.”

Oorzaak van het conflict een stuk dieper

Al blijft het altijd de vraag waar het echte conflict zit, merkt Dorresteyn op. „Zit het hem echt in de das die maïs eet of meer in dat een boer zich aangetast voelt in zijn identiteit en zich niet gehoord voelt, terwijl er wel wordt gejuicht om terugkeer van de das? Soms liggen

oorzaken van conflict een stuk dieper. Daardoor kan het zijn dat de oplossing voor die problemen eerder zit in andere manieren van met elkaar communiceren.”

Drenthen; „Zo kan het best dat een boer zegt; ‘Als zo’n wolf af en toe maar één schaap zou eten, dan zou ik er mee kunnen leven. Het zijn voorbeelden waarin je ziet dat er meer speelt dan schade, dat mensen niet alleen maar de hakken in het zand zetten. Zodra je met elkaar in gesprek gaat, dan komt er ook een beweging in dit soort dingen.”

De grijze Europese wolf is teruggekeerd naar Nederland. Met grote groepen in Duitsland en België is het dier een blijvertje, weten deskundigen. © Shutterstock

„Er wordt vaak heel erg gedacht vanuit: als we maar een makkelijke oplossing hebben die niet te veel kost. Een hek eromheen bijvoorbeeld. Dan is het conflict opgelost. Maar dat is vaak juist niet het geval”, zegt Cromsigt. „Oplossingen voor de toekomst vragen om ecologische kennis, maar vooral ook om maatschappelijk kennis, inzicht in wereldbeelden en identiteiten.”

WildlifeNL

Een nieuwe modus zal dan ook breed moeten worden gedragen in de maatschappij, om kans van slagen te hebben. Reden om tientallen maatschappelijke organisaties te betrekken bij het onderzoek dat WildlifeNL heet en de komende jaren inzicht in verbeterde manieren van samenleven moet opleveren.

Variërend van natuurbeheerders als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, ARK en PWN tot boerenorganisatie LTO, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, BIJ12 en het ministerie van LNV en Smart Parks: tientallen belanghebbenden zijn al aangehaakt bij het onderzoeksprogramma. WildlifeNL wordt dan ook gefinancierd door de Nationale

Wetenschapsagenda: een programma met vraagstukken uit de samenleving die door wetenschappers worden opgepakt.

Op twee plekken in Nederland worden bevindingen de komende jaren in praktijk getest: in Nationaal Park Zuid-Kennemerland in Noord-Holland, een levendig duingebied, en Grenspark Kempen-Broek, een gebied met natuur en boerenland verspreid over een deel van Noord-Brabant, Limburg en België. Dorresteijn: „Daar kunnen we de diepte in, uitproberen wat wel en niet werkt in de sturing van gedrag, met inzet van kennis over ecologie, sociale processen en technologie. En dat gaat inzichten opleveren voor andere plekken in Nederland.”